ANY VIII JUNY DE 1935 NÚM. 90

LA NOSTRA TERRA

REVISTA MENSUAL DE LITERATURA, ART I CIÈNCIES

EN EL CANCELL DE L'ESTIU

Amb el juny coincideix anyalment la liquidació del curs escolar amb la pantomima, tràgica per algú aixímateix, dels exàmens i el tancament fins a la tardor, dels centres d'ensenyança secundària, cada dia més concorreguts, cada dia més sobresaturats d'alumnes, entre els quals la proporció femenina és cada vegada major.

Cada punt es sent a dir que els infants i els joves d'avui són ensenyats millor que els d'ahir. No direm que no. La magnificència de certs edificis oberts a l'aire i a la claror, pot fer creure, efectivament, que per als infants d'avui és un joc allò que fou per als d'ahir mateix una tortura. L'esplendidesa del marc, però, no sabria aconhortar-nos, ni en la primera ni en la segona ensenyança, de la manca d'allò que sabem encara ausent i sense perspectiva d'arribada. Els nostres infants, els nostres adolescents d'avui són ensenyats en millors edificis, amb mètodes millors, amb millors professors, si tant es vol —cosa en realitat no sempre exacta—; són, però, més ben ensenyats des del punt de vista "nostre", de les nostres coses, de la nostra llengua, del nostre esperit, que són les propietats bàsiques, naturals, seves, dels alumnes? Veuen aquests respectada, més que no la hi veiérem nosaltres la pròpia personalitat?

Podríem fer la prova, qüestionant qualsevol batxiller de la darrera fornada sobre la història pairal, sobre la literatura, sobre l'arqueo-

logia d'aquesta illa que els ha vist néixer i on ha de desplegar-se, fora d'excepcions, la seva vida. Si aquesta prova ens desmentís, seria un goig per nosaltres rectificar. Molt ens temem, però, que la raó que creiem posseir, no havia d'abandonarnos.

En certa ocasió, dins l'actual règim, el Ministre d'Instrucció Pública del Govern espanyol es trobava a Barcelona, i amb motiu d'un sopar que li fou ofert pronuncià, als postres, un brindis en el qual s'estengué en consideracions encertades entorn de la pedagogia lògica que imposa l'ensenyança en la llengua materna de l'infant, encomiant el recent decret del bilingüisme que així ho feia possible.

Acabat el sopar, sembla que va acostar-se-li qualque mallorquí que l'havia escoltat i aplaudit, per demanar-li com era, doncs, que allò tan natural a Catalunya no se'ns estengués a Mallorca on era igualment natural. I diu que el Ministre li contestà:

—Veurà, a Madrid, com que encara no han decidit sobre si vostès havien de participar de la cultura castellana o de la catalana, hem optat per deixar-los, mentrestant, sense cultura...

I aquesta és la nostra tragèdia, per més que pretenguin negar-la els qui la ignoren, o pretenen ignorar-la, simplement, per llegitimar el fet de no tenir-la en compte. I mentrestant els cursos es succeeixen un a l'altre i el nostre nivell mig cultural es manté inalterable, no tan alt certament com la nostra ambició el voldria, i com, la pedagogia i el bon sentit que volguessin canalisar d'una vegada i encarrilar la cultura entre nosaltres per les vies de la naturalesa el posaria tal volta. Perquè no ens ho deixen provar, ja que el vell sistema, nascut amb la fatídica Nova Planta felipona, dóna tan trist resultat?

Mes, en va demanar, perquè l'Esfinx no respon. L'Esfinx, el monstre sense entranyes d'una política per a la qual, aquests problemes essencials i bàsics de la cultura, de la gravitació espiritual d'un poble són qüestions indignes d'atreure la seva atenció sobirana.

I mentrestant, altra vegada el cel és tot retxat de vols de valzies, i pel cancell de l'estiu desfilen les generacions dels homes de demà, desconeixents encara de si mateixos, ensenyats amb la mateixa uniformitat grisa de sempre, alegres i inconscients encara de les dificultats de la vida de les carreres lliberals, cada dia més dura.

L'INFANT QUI S'ADORM *)

DE CHARLES PÉGUY

PER mi, diu Déu, res no conec de tan bell en tot el món
com un infant qui parla amb el bon Déu
al fons d'un jardí;
i qui fa les preguntes i les respostes (és més segur);
un homenet qui conta les seves penes al bon Déu
el més seriosament del món,
i qui es fa ell mateix les consolacions del bon Déu.
Doncs, som jo qui us ho dic, aquestes consolacions que ell es fa,
vénen directament i pròpiament de mi.

Res no conec de tan bell en tot el món, diu Déu,
com un galtaplè d'infant, atrevit com un patge,
tímid com un àngel,
que diu vint vegades bon dia, vint vegades bones tardes, saltironant
i rient i enjogassant-se.
Una vegada no li basta. Ni de molt. No hi ha perill.
Els en cal, de dir bon dia i bones tardes. Mai no en tenen abastament.
I és que per ells la vintena vegada és com la primera.
Compten com jo.
Es així que jo compto les hores.

*) *Le Mystère des Saints Innocents*, 1912. Reeditat per Gallimard, (pp. 181-185).

I és per això que tota l'eternitat i que tot el temps
és com un instant a dins la meva mà.

Res no hi ha com un infant qui s'adorm dient la seva oració, diu Déu.
Som jo qui us ho dic, res no és tan bell en el món.
Mai no he vist res igual al món.
I tanmateix n'hi he vist de belleses en el món
i sé quin pas s'hi dóna. La meva creació vessa de belleses.
N'hi ha tantes que hom no sap on posar-les.
He vist milions i milions d'astres rodar sota els meus peus com les arenes de la mar.
He vist diades ardents com a flames,
dels dies estivals de juny, de juliol i d'agost.
He vist capvespres d'hivern estesos com un mantell.
He vist capvespres d'estiu encalmats i dolços com un crepuscle de paradís,
tot constellats d'estrelles.
He vist aquests costers de la Meuse i aquestes esglésies que són les meves pròpies cases,
i París i Reims i Rouen, i catedrals que són els meus propis palaus i els meus propis castells,
tan bells que els guardaré dins el cel.
He vist la capital del reialme i Roma capital de la cristiandat.
He oït cantar la missa i les vespres triomfants.
He vist aquestes planes i aquestes valls de França
que són més formoses que tot.
He vist la profunda mar, i el boscatge profund, i el cor profund de l'home.
He vist cors devorats d'amor
durant vides senceres,
perduts de caritat,
cremant com a flames.

He vist màrtirs tan arborats de fe
mantenir-se com una roca sobre el poltre,
sota les dents de ferro
(com un soldat qui aguantaria tot sol tota una vida)
per fe,
pel seu general (aparentment absent).
He vist màrtirs cremar com a torxes,
preparant-se així les palmes sempre verdes.
I he vist perlejar sota les urpes de ferro
gotes de sang qui resplendien com a diamants.
I he vist perlejar llàgrimes d'amor
que duraran més que no els estels del cel.
I he vist esguards de pregària, esguards de tendresa,
perduts de caritat,
que brillaran eternament, nits i nits.
I he vist vides senceres de la naixença a la mort,
del baptisme al viàtic,
descabdellar-se com una troca de llana.
Doncs, jo ho dic, diu Déu, no conec res de tant bell en tot el món
com un infantó qui s'adorm fent la seva oració
sota l'ala del seu àngel de la guarda
i qui somriu als àngels quan es comença a dormir;
i qui mescla ja tot això i qui no hi entén ja res;
i qui afica les paraules del *Pare Nostre* a tort i a dret mesclades dins les paraules del *Déu vos Salve, Maria*
mentre davalla ja un vel damunt les seves parpelles,
el vel de la nit sobre el seu esguard i sobre la seva veu.
He vist els més grans sants, diu Déu. I bé, jo us ho dic,
mai no he vist res tan eixerit i per tant res no conec de tan bell dins el món
com aquest infant qui s'adorm fent la seva oració
(com aquesta petita criatura qui s'adorm de confiança)
i qui mescla el seu *Pare Nostre* amb el seu *Déu vos salve Maria.*

Res no hi ha igual i és fins i tot un punt
en què la Verge Santa és del meu parer,
aquest. I puc ben dir que és l'únic punt en el qual siguem
del mateix parer. Car generalment som de parer contrari,
perquè ella està per la misericòrdia
i a mi em cal estar per la justícia.

JOAN PONS i MARQUÈS, Trad.

L'EMPLAÇAMENT URBANÍSTIC DEL TEMPLE CRISTIÀ

"QUANT a situació d'esglésies, proposaria s'emplacessin tant a la vista com fos possible, en els carrers més amples... No serem tan escrupulosos, crec jo, d'observar Est o Oest en posició, a no ésser que es pugui fer amb propietat... Com aquests espais (els de la ciutat reconstruïda) quedaran desmantellats, doblement per bellesa i conveniència es deurien ornamentar amb pòrtics, els quals, juntament amb els bells campanars i cúpules destacant en bona proporció sobre les cases veïnades (dels quals he donat alguns exemples en la ciutat, en formes distintes) han d'ésser suficient ornamentació per a la ciutat, sense grans dispendis en la riquesa dels murs exteriors de les esglésies, en els quals la sinceritat i la duració deuen principalment, sinó exclusivament procurar-se."

(Sir Christopher Wren (1632-1723), arquitecte de Sant Pau de Londres i gairebé l'arquitecte nacional d'Inglaterra i les seves colònies, escrivia aquestes paraules referint-se a la ciutat de Londres que en ocasió d'un gran incendi s'hagué de reedificar en gran part; sobre les cendres de la vella ciutat gòtica, Wren hi bastí una ciutat renaixentista, que agençà, amb més de cinquanta esglésies, unes petites i altres grans, coronades totes per esveltes fletxes de campanar; aquestes esglésies, d'una exquisida simplicitat, fan encara de la City de Londres un dels barris més bellament pintorescs del món.)

La doble importància que per a la dignitat i bellesa d'una església té el seu emplaçament a dins el quadre urbà i que, per al bon aspecte d'una ciutat, tenen les seves esglésies si estan ben emplaçades, fa que mai no sigui excessiu l'estudi de l'aspecte urbanístic al projectar un monument d'aquesta naturalesa i al tenir en compte el mateix

al concebre un pla urbà. Per desgràcia, a ca-nostra actualment, i sols actualment i a ca-nostra, n'hem fet fins ara cas omís; deim que sols a ca-nostra perquè és evident, i ho provarem amb molts d'exemples, que totes les ciutats modernes en les seves urbanitzacions tant de nova planta com de reforma, se n'han preocupat, des de París, on, en les magnífiques reformes del divuit, per sobre d'una política oficialment laica prevalgué un bon sentit estètic, fins a les contemporànies ciutats italianes que tenen l'interés d'ésser integralment del nostre temps, sense que circumstàncies d'un passat o d'obres d'un altre temps hagin influït en la seva moderníssima concepció. I deim sols actualment, perquè al contemplar les nostres esglésies antigues, les trobarem no tant sols ben emplaçades, sinó seguint certs principis generals, segurament dictats més per l'intuició que no per un criteri preconcebut.

El fet que la part nova de la nostra ciutat estigui actualment en període actiu de formació, ens ha duit a publicar aquest assaig, resum i concreció del nostre estudi del tema, no perquè aspiri a que algú se'n pugui aprofitar directament, sinó per cridar l'atenció de tots els que d'una o altra manera hi intervenen, començant pels meus companys de professió, urbanistes i arquitectes, sobre un dels elements que fan més belles les ciutats.

Essent dues les parts que hi deuen intervenir, l'església i la ciutat, aquesta serà la pauta: primer, estudi de l'edifici religiós intrínsecament, en quant és motiu urbanístic; i segon, estudi de la plaça i del carrer, en la seva relació possible amb l'edifici religiós.

ESSÈNCIA URBANÍSTICA DE L'ESGLÉSIA

El temple cristià, nascut durant els primers segles simultàniament a l'Orient i a Roma sobre un complex de precedents, entre els quals els més importants són la casa romana amb atri i peristil quant a estructura i quant a planta, la basílica pagana quant a estructura i, quant a façana, la tradicional forma monumental d'entrada entre torres a Orient i la forma estructural de la coberta traduïda sincerament en el frontó a Occident, no té la seva expressió definitiva fins al s. IV de la nostra era.

Des d'aquesta època, i ja a través de tots els segles cristians i de tots els estils, subsisteixen dos tipus fonamentals. Un desenrotllat sobre un eix longitudinal, amb la forma simbòlica de nau; és el més occidental i més apropiat a les necessitats litúrgiques, capaç

per a les grans reunions del poble i té com a complement essencial l'absis. L'altre, tipus monumental per excel·lència, es desenrotlla circularment entorn d'un punt i pren les formes de rotonda i de creu grega cobrint-se precisament amb cúpula; és propi per a cerimònies més individuals, com les que tenen lloc en els baptisteris, mausoleus i esglésies votives. Després, l'intent de monumentalitzar el tipus de nau, ha engendrat la forma mixta de la creu llatina, general en tots temps.

Perquè el conjunt urbanístic que un monument caracteritza tengui unitat, precisa una relació entre les plantes d'ambdós elements, monument i conjunt; serà, doncs, evidentment equivocat l'emplaçar una església de tipus longitudinal al centre d'una plaça regular, com ho serà l'emplaçar un edifici circular servint de punt terminal; aquest principi pot venir modificat en casos excepcionals, per raons específiques dels mateixos.

ANALISI DE L'EXTERIOR

FAÇANA

Hem dit ja que els dos tipus principals de façanes són el compost per dues torres, entre les quals està el portal, i el que defineix la forma de la teulada, o sia el frontó. Altres façanes tenen una sola torre al mig, sobre la porta o simplement una espadanya terminal.

Elements interessants en la façana, des del punt de vista urbanístic, són el pòrtic, la porta principal quan aquest no existeix, els contraforts i el rosetó.

ABSIS

Tancament posterior de l'església, de forma cilíndrica segons la tradició llatina i plana segons la tradició anglesa i visigòtica. Essent l'exterior de la part més noble del temple, al centre de la qual està l'altar, sol ésser de gran riquesa arquitectònica, bastant ell sol per caracteritzar un tipus de places: les absidals.

TORRES I CAMPANARS

El fi principal del campanar és un fi moral, que antigament va ésser militar, i la seva essència és abans que tot monumental; ho prova el fet que va existir abans que existisin les campanes.

El primer precedent el té en el *menhir* prehistòric, del qual les torres irlandeses continuaven la tradició. Els més antics campanars serviren per fer reconèixer l'església des de lluny i al mateix temps per defensar-la. Això darrer determina l'emplaçament aïllat, independent de la nau, dels campanars de Ravenna, els més antics que resten, i l'emplaçament a la façana, damunt la porta, punt el més vulnerable, de les primitives torres franceses de l'època carolíngia. En el s. XII, quan encara no es fonen grans campanes, els campanars han assolit una importància primordial en el conjunt, justificada solament pel seu valor simbòlic i monumental.

Analitzem ara els emplaçaments típics del campanar en relació a la planta. (fig. 1)

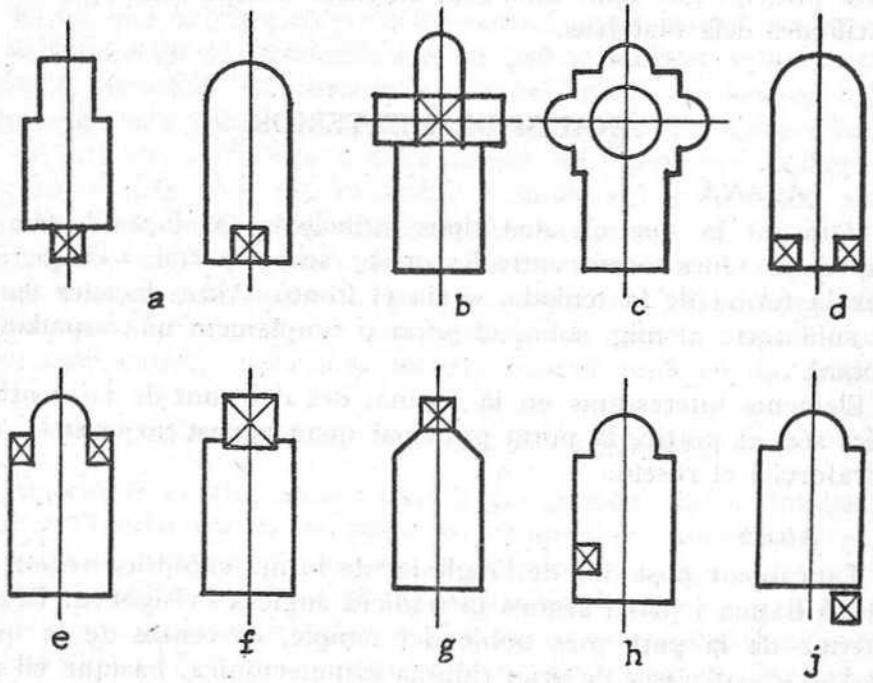

Fig. 1

a) Tipus primitiu a França. El trobam gòtic i de gran importància a Palència (Sant Miquel), a Friburg de Brisgòvia, a Ulm, etc. Moltes petites esglésies parroquials angleses dels segles XIII i XIV el tenen amb la particularitat a vegades de no cobrir la porta, ja

que aquesta està a una façana lateral i aquesta tradició anglesa, subsisteix en totes les petites esglésies bastides per Wren i els seus imitadors que constitueixen posteriorment l'estil colonial anglès *georgià* i així, doncs, aquest és el tipus corrent a la majoria d'esglésies catòliques i protestants nord-americanes, per exemple les de Sant Pau i *Trinity* de New-York (aquesta darrera més moderna) i la de Sant Felip de Charleston, de les que tendrem ocasió de parlar.

La nostra església de Santa Eulària és d'aquest tipus.

b) La torre-campanar sobre el creuer, vengué de la necessitat de cobrir monumentalment el mateix i, al mateix temps, de donar-li llum, per el que se l'anomenà "llanterna". Es forma molt important des de l'època romànica, subsistint fins a la baixa Edat Mitjana, amb l'excepció dels territoris de l'Ile de France, d'on ja desaparegué al s. XIII per donar lloc a les grans catedrals franceses, que no en tenen. La catedral de Barcelona té excepcionalment la llanterna a la part anterior i no sobre el creuer.

d) El tipus dels dos campanars en façana deixant la porta entremig, és antiquísima; els arqueòlegs l'entronquen amb el "pílon" del temple egipci, a través de l'arquitectura hitita i de les primitives esglésies cristianes de Síria (basílica de Turnamin, per exemple). Es cert que s'introduí a França durant el període romànic, al principi amb importància secundària amb relació a la torre del creuer. Al s. XIII, quan desapareix la llanterna, assoleixen una gran importància i són la base de composició de la façana a les millors catedrals (Laon, París, Reims, Colònia, Burgos, etc.) En molts exemples (Rouen, Chartres, Strasburg, etc.) les dues torres són distintes d'estil, de composició i àdhuc de dimensions, o una d'elles ha restat inacabada; sería injust atribuir completament aquest fet a la despreocupació que, quant a l'unitat d'estil, en aquell temps es tenia; freqüentment això tendia a aconseguir un determinat efecte urbanístic de ponderació amb relació a les masses arquitecturals dels voltants, a dins les perspectives sota les quals es podia veure.

En el Renaixement subsisteixen aquestes dues torres en façana, encara que generalment reduïdes a menor importància que la cúpula, lo qual és un retorn a la composició de l'època romànica, venint substituïda la torre-llanterna per la cúpula; la nova reducció d'importància d'aquestes torres, vé obligada per l'evolució de la planta en el sentit de cobrar amplària la nau principal sobre les collaterals; exemples a Sant Pau de Londres i a Sant Pere de Roma, si bé en aquest darrer, al s. XVIII, foren suprimides.

e) Aquí les dues torres, en lloc de constituir la façana, retrocedeixen fins a flanquejar el santuari. Es troba això a l'arquitectura romànica del Rhin i a la lombarda, germana seva.

A Mallorca en tenim un exemple a la Cartoixa de Valldemossa.

f i *g)* Dues variants de campanar absidal. En una, el campanar sobre l'absis en l'altra, el campanar darrera l'absis. En el primer tipus, que trobam en algunes esglésies alemanyes contemporànies, la torre-llanterna il·lumina directament l'altar, essent l'església netament axial; el segon tipus, el tenim amb freqüència a Mallorca (Sant Nicolau de Palma, parròquia de Petra, etc).

h) Campanar sobre les naus collaterals; és una solució molt freqüent que dóna lloc a composicions de caràcter pintoresc, combinant-se amb capelles adossades, sacristies i altres cossos anexes.

j) Campanar independent de la nau. Pot estar adossat a la mateixa per una de les seves cares o completament aïllat. Aquesta disposició arbitrària es deu a diverses circumstàncies, com l'ésser anterior el campanar, almenys en la seva fundació, a l'església (cas de la nostra Catedral), l'haver tengut un fi de defensa o vigilància (cas de les esglésies de Ravenna) o l'ésser el campanar al mateix temps que un anex, un monument de caràcter civil (cas dels *beffroi* francesos i d'algunes torres de ciutats italianes, com el característic campanile de Venècia). No cal dir que des del punt de vista urbanístic és solució de grandíssima importància, tota vegada que una torre, pel seu gran valor de caracterització, amb un emplaçament adequat (que aquí podem cercar amb tota llibertat) salva qualsevol aspecte.

En una sola església poden existir al mateix temps, combinats, molts d'aquests emplaçaments, i de fet en trobam moltes a on hi estan; ara que no sempre el valor plàstic exterior està en relació amb la seva complicació; recordem que l'arquitectura, i l'urbanisme és en això una arquitectura de grau superior, vol formes simples, que són les que subsisteixen en tots els temps.

ORIENTACIÓ

En els primers temps del cristianisme, en què les esglésies es construïen a les afores de les ciutats, hi hagué el costum d'orientar-les en direcció de Llevant a Ponent, generalment amb l'entrada a Llevant.

A l'Edat Mitjana, introduïdes les esglésies dins la ciutat, es deixà de seguir aquesta pràctica, postposant-la a la conveniència urbanística.

Malgrat això, el que Wren diu: "no serem tan escrupulosos d'observar Est o Oest en posició, a no ésser que es pugui fer amb propietat" prova que en el seu temps encara existia, poc o molt, el costum. I trobarem, més endavant, a la catedral de Friburg de Brisgòvia, que per voler-se orientar vers l'Orient, està emplaçada en una forma altament arbitrària.

LA PLAÇA EN RELACIÓ A L'ESGLÉSIA

Es tanta l'importància que per a l'edifici religiós té la plaça que l'acompanya que, segons la tradició litúrgica, hauria de constituir un dels elements essencials de la mateixa, al recollir, juntament amb el claustre, l'herència nobilíssima de l'atri de les basíliques primitives; això quant a l'aspecte litúrgic i, quant a l'estètic, es indubtable la gran valor recíproca que mútuament aquests dos elements es presten, l'església al decorar admirablement la plaça, la plaça al donar punts de vista, els millors, a l'església. Un altra circumstància, d'ordre pràctic, augmenta aquesta importància i és la que ve de la necessitat d'aïllar l'església del tràfec dels carrers importants resolent la difícil compatibilitat de l'emplaçament cèntric i el recolliment.

L'ATRI I EL CLAUSTRE

Atri és l'espai rectangular descobert, que en les basíliques dels primers segles del Cristianisme precedia l'entrada a les naus.

El seu precedent és amb seguretat la dependència del mateix nom de la casa romana, com el peristil ho és de la nau. (*)

Dos elements de l'atri de la basílica cristiana, presos igualment de l'atri domèstic, han d'arribar a jugar un paper principalíssim a dins l'art urbanístic de totes les èpoques: la font central i el pòrtic circundant.

La significació litúrgica de la font central, *impluvium* de la casa romana i pompeiana, *cantarus* a la Roma llatina i *fiale* a Bizanci, passà, ja en l'Edat Mitjana, a la pica d'aigua beneïda interior a la

(*) L'antiga teoria que sustentà Alberti, que el precedent de l'església cristiana era la basílica pagana, està substituida modernament per la que atribueix aquest paper a la casa romana, a on es reunirien els primers cristians per als seus oficis; així ho deixen veure alguns passatges dels Actes dels Apòstols i un estudi comparatiu de les plantes; l'únic que la basílica cristiana té de la pagana és indubtablement l'estructura.

nau i prop de la porta, però la seva essència arquitectònica, ès realment la dels bells templets-lavatoris dels claustres monacals romànics i gòtics, la de les fonts monumentals que decoren les plaçes d'església del Renaixement, des de la petita cisterna de la Plaça de Pienza fins als magestuosos brolladors de la de Sant Pere de Roma; la de les cisternes que dins un estil local decoren els nostres claustres, com tots els del món, i les clastres de les nostres possessions i finalment la de totes les fonts que serveixen d'ornament a les places

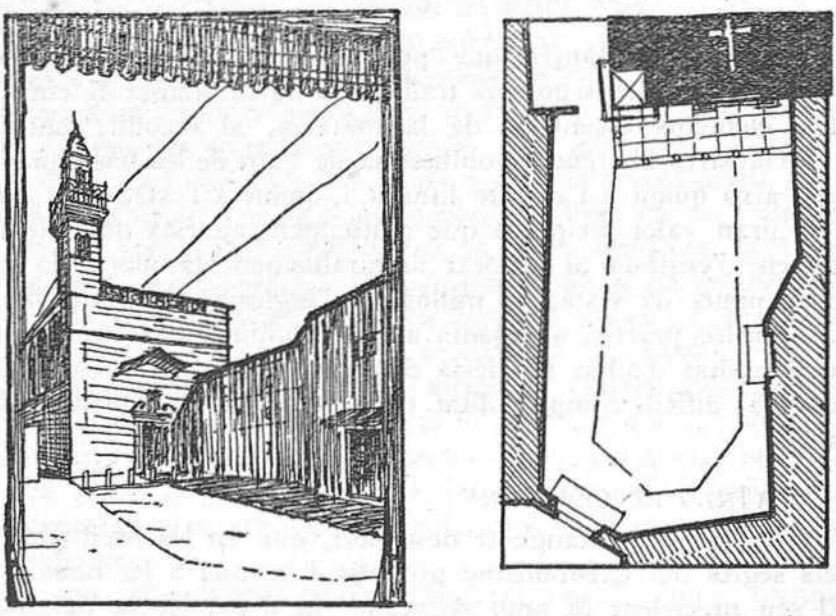

Fig. 2—Atri del convent de Santa Clara de Palma

civils del món, des de la *Signoría* fins a la *Concorde*. I encara li podriem trobar una relació amb les fonts dels patis orientals d'Andalusia i Marroc, retrocedint a les tradicions de l'Antic Orient, subsistents en els temples de Jerusalem i romans del Nord d'Africa, que a la vegada foren precedents de la font de l'atri. Un element que ha subsistit durant tants segles i a través de tantes civilitzacions, bé es pot conservar amb la més segura garantia d'excellència.

Igualment que la font central, els pòrtics que circumdaven l'atri han transcendit en el temps i en l'espai, engendrant les galeries dels claustres i essent un notable precedent, si bé no l'únic, de totes

les places porticades, civils i de mercat, que decoren les ciutats de pertot arreu.

A l'alta Edat Mitjana, l'atri evoluciona simultàniament en dos sentits; conservant el seu emplaçament davant l'església, perdent, però, la seva unitat amb el conjunt de la mateixa i obrint-se de ple a la ciutat, es transforma per una part en plaça davantera, *parvis* a les catedrals franceses, *plaça* a les italianes i espanyoles; per altra part, al constituir-se les grans agrupacions monacals i al fer-se l'atri el nucli o centre de la vida monàstica, es transllada a un costat de la nau i es converteix en el *claustre*. Dins els grans conjunts dels monestirs, el claustre té l'important funció urbanística de donar un punt de vista i emmarcar-la amb la seva pròpia arquitectura, a la façana lateral de l'església; l'horitzontal que engendren les galeries contrasta bellament amb la vertical dels contraforts i del campanar en darrer terme.

En la fig. 2 donam el pla del mal anomenat claustre de la nostra església de Santa Clara; és un vertader atri, un poc tardà, del qual tots els meus conciutadans han sentit la nostàlgica bellesa.

EL "PARVIS"

Les catedrals gòtiques arribaren al s. XIX ofegades dins els carrerons dels típics barris medievals, sense places grans als seus voltants, freqüentment amb pobres construccions adossades i sense punts de vista d'on admirar de ple la seva esplendidesa.

El s. XIX, en revaloritzar l'estil gòtic, el primer que va fer va ésser posar-les infantilment en evidència, sols amb la preocupació d'enderrocar i obrir pas a totes les visuals, sense comprendre que dins aquell conjunt aparentment desordenat hi havia una intenció. D'altra manera, fóra inverossímil que els genials constructors d'aquells monuments no haguessin tengut en compte el factor urbanístic, complement tant necessari a la seva obra.

L'intenció dels arquitectes gòtics, un poc subtil per ésser íntegrament compresa per la mentalitat del nostre temps, tenia per fonament el contrast: la cosa gran contraposada a la petita, perquè encara semblàs més gran; la cosa lletja al costat de la bella, per fer aquesta més bella encara; el monstre de la gàrgola al costat de l'àngel, i l'Esperit del Mal als peus del "Beau Dieu". No hi ha dubte que les catedrals gòtiques perden grandiositat en ésser contemplades aïllades i d'un sol cop de vista i és que l'arquitectura gòtica, contràriament al que fan les clàssiques, adopta en tot l'escala natural

com a mida de comparació, mentre les clàssiques adopten la proporcional; així, un capitell corinti, té les seves fulles d'acant, grans o petites, en proporció a les dimensions del mateix capitell i tot proporcionat dintre el conjunt; les fulles de card o de falguera que ornamenten els capitells gòtics tenen, en canvi, les mateixes mides al cap d'amunt dels pilars immensos d'una nau central que en les columnetes que mitgparteixen les finestres geminades o que sostenen la llosa de l'altar; i així la vista humana dedueix per comparació la magnitud de la dimensió en el monument gòtic, mentre en el clàssic, imponderable, sols pot arribar a la contemplació serena de la forma. I aquest criteri de l'escala natural va ésser el que deixà edificar aquelles humils construccions prop de les catedrals excelses, per a deixar comprendre per contrast la seva grandesa mig amagada.

Conseqüència d'això, l'espai lliure (que per altra part a dins el recinte de les ciutats amurellades no es podia malgastar) fou el mínim per a permetre les representacions dramàtico-religioses davant la porta, les predicacions a l'aire lliure o simplement els mercats, i al mateix temps deixar veure la façana íntegrament, encara que no al acostar-s'hi des de lluny a fi que la visió súbita augmentàs l'efecte impressiu. Aquest espai lliure és el *parvis*, obert generalment per un carrer que desemboca davant la porta.

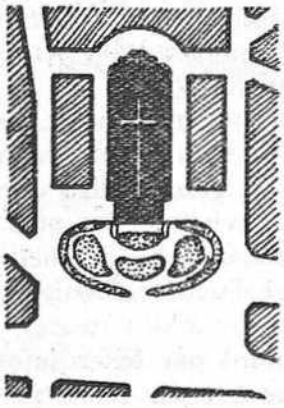

Fig. 3.—La Trinité de París

Es conegut l'exemple del *parvis* antic de Nôtre-Dame, que desaparegué amb les obres d'urbanització del segle passat, no sense donar lloc a autoritzades protestes.

Modernament s'han construït places davanteres d'esglésies que segueixen en part la tradició del "parvis", com les de les figs. 3 i 4.

Fig. 4.—Wiesbaden

PLACES D'ESGLÉSIA

Les places típiques italianes tenen sempre la característica d'un tancament real o aparent, més o menys complet, del qual els ve indubtablement el seu major interés urbanístic. L'urbanista Sitte,

gairebé sobre el concepte sol del tancament de les places, bastí una teoría urbanística, o millor, d'art urbanístic que, oposant-se a l'obsessió pels problemes derivats de la circulació que dominà el mig segle anterior a la guerra, obrint les amples avingudes indefinides amb arbres arrenglerats i les places circulars "en turbina" sense monumentalitat, tant característiques de París i les ciutats del seu estil, revaloritzà les antigues disposicions especialment italianes que per la seva tendència als efectes que podríem anomenar pintorescs, segueixen una tradició medieval, popular i regional, en contraposició a les del Renaixement franceses i alemanyes que, sota els Imperis, tendeixen a les grans ordenacions monumentals.

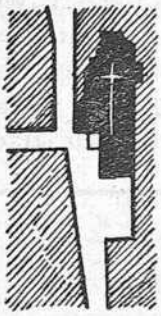

Fig. 5.—S. Fermo Maggiore, Verona

Fig. 6.—Sta. Zita, Palermo

Citem alguns tipus de places d'aquestes.

Figs. 5 i 6.—L'església mateixa tanca amb una de les seves façanes (lateral o principal) un dels angles de la plaça. En el cas de la figura 5, molt repetit a Itàlia, la porta queda sempre al marge de la circulació.

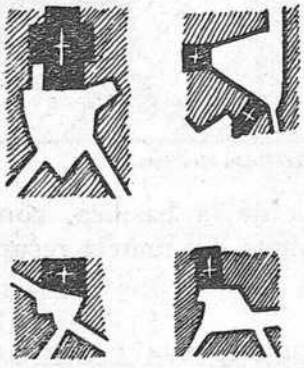

Fig. 7.—Quatre places triangulars a Siena; Sta. María de Provenzano, Abadía, S. Vigilio i S. Pietro alle Scale.

Fig. 7.—Places triangulars a Siena (de Sitte); el tipus triangular és un dels més curiosos entre els de places d'església; emplaçada aquesta al costat del triàngul oposat a l'àngul d'entrada, els costats que formen aquest darrer condueixen, canalitzen millor dit, les visuals que es dirigeixen a la façana de l'església.

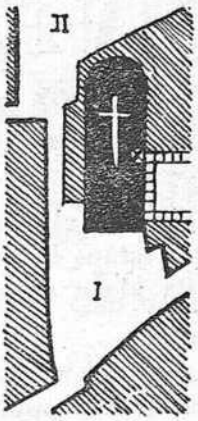

Fig. 8—Sant Francesc a Palma; I—Plaça de St. Francesc. II—Plaça d'En Quadrado.

Al costat d'aquests quatre exemples italians hi està prou bé el de la nostra plaça de Sant Francesc, a Palma (fig. 8), un poc feta malbé per la moderna plantació central que tapa la porta principal des del punt de vista de la reconada del carrer de Sant Francesc.

Fig. 9.—Plaça de Pienza, doblement interessant com exemple urbanístic i per l'arquitectura dels palaus que la formen. Encara

que no triangular, té dos costats convergents que de la mateixa manera que en aquelles formen l'angle visual; hem de fer notar aquí una subtilesa que no podria ésser pròpia sinó del més delicat renaixement florentí i és l'emplaçament del coll de cisterna A, posat a un costat de la plaça per servir de contrapès a les torres de l'església B i del palau comunal C, al costat oposat.

Fig. 10.—La plaça de Sant Pere de Roma, obra mestra de l'urbanisme monumental; la citam després de la de Pienza per fer notar la mateixa convergència dels costats; l'efecte òptic que amb això

Fig. 9.—Plaça de Pienza, amb l'església, el Palau Comunal (C) i el Palau Piccolomini (A)

s'obté és el d'acostar a l'espectador la façana de la basílica, contrarrestant la perspectiva. Miquel Angel es valgué del mateix recurs a la plaça del Capitoli.

MULTIPLICITAT DE PLACES A L'ENTORN D'UNA ESGLÉSIA

Certes poblacions fundades durant els darrers segles de l'Edat Mitjana i edificades de nova planta sobre un traçat generalment en quadrícula (aquest sistema absurd no és modern), ens presenten l'innovació d'un desglosament de la plaça civil de la plaça religiosa, coincidint amb el ressorgiment de la vida comunal. En aquest cas l'església segueix prestant el seu valor decoratiu a les dues places, ja tenint un emplaçament entre elles, restant llavors l'una com a plaça pròpiament de l'església i l'altra com a plaça absidal (com a

Brunswik (fig. 11) i a la nostra mateixa església de Sant Francesc, (fig. 8), que té al davant la plaça del mateix nom i al darrera la de Quadrado) ja decorant la segona plaça solament a distància, per sobre les teulades de les cases, tal com en el gravat de la fig. 12 (*) ho fa l'església St. James de Londres amb l'*square* del mateix nom, i tal com ho podríem trobar pertot arreu.

Això ens condueix al tema de la multiplicitat de plans entorn d'una església, amb la doble intenció de sempre, o sia multiplicar-li els punts de vista i al mateix temps aprofitar-la com a decoració monumental per a distints indrets. El mateix claustre, és, en el cas corrent que hi hagi plaça davantera, una segona plaça lateral; d'aquesta manera, la nostra església de

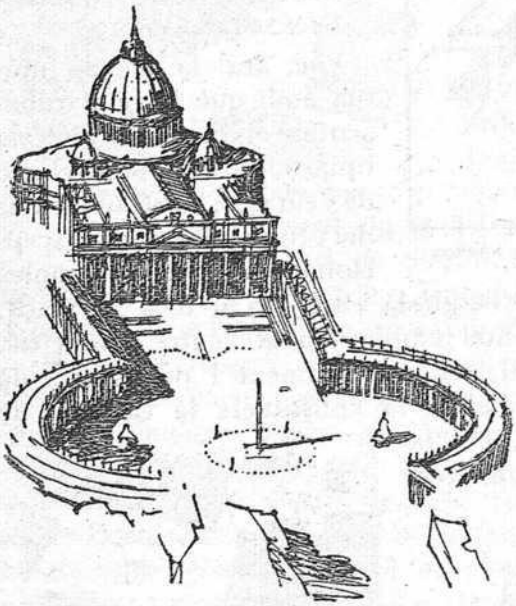

Fig. 10.—Plaça de Sant Pere de Roma

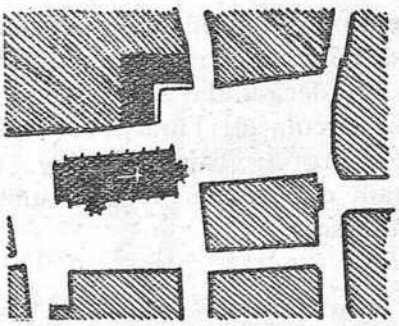

Fig. 11.—Brunswik

St. Francesc, es pot veure des de tres places, actuant com a tal el claustre.

La fig. 13 representa l'emplaçament de la catedral de Salzburg, encara que alemana, construïda per arquitestes italians; és molt característic com a exemple, però no és d'un gran efecte en la realitat, tal volta per l'aïllament excessiu i per la similitud entre les dues places laterals.

Més encertat resulta l'emplaçament de la famosa Santa Maria Novella a Florència (fig. 14), que té tres places i claustre lateral;

(*) D'un gravat antic del British Museum, reproduït per Hanneman.

Sitte fa notar aquí l'aparièncía rectangular de la plaça davantera, que és pentagonal i molt irregular.

A Espanya és molt freqüent trobar diverses places per a una mateixa església; gairebé a totes les catedrals, però especialment a Palència, a Segòvia i a Santiago de Compostela.

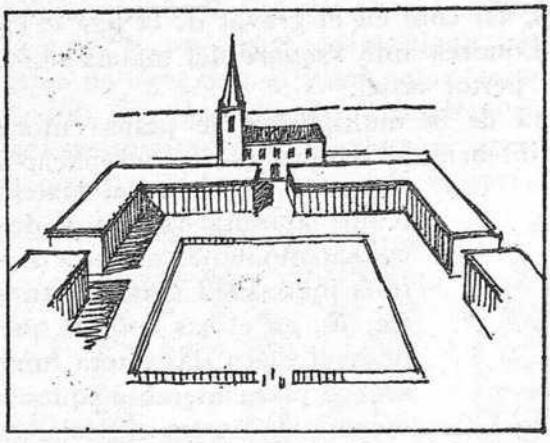

Fig. 12.—Gravat antic de St. James' Square de Londres

HA D'ESTAR AILLADA L'ESGLÉSIA?

Fins ara, la relació mútua amb què havem trobat sempre els elements església i plaça, ha estat una relació de veïnatge; a les poblacions del centre d'Europa, i excepcionalment i en exemples moderns també al sur, trobam l'església edificada *a dins* la plaça, si bé en els exemples antics, mai emplaçada al centre geomètric, sinó decantada a un costat per evitar l'aïllament i per efectes de la circulació; l'única excepció d'això, la constitueix la catedral de Friburg de Brisgòvia (fig. 15), per la raó que abans tengué un cementeri adossat.

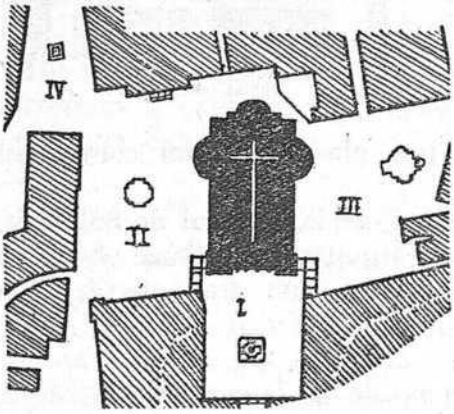

Fig. 13.—Catedral de Salzburg
I—Plaça de la Catedral
II—Plaça de la Residència
III—Plaça del Capitol
IV—Plaça de Mozart

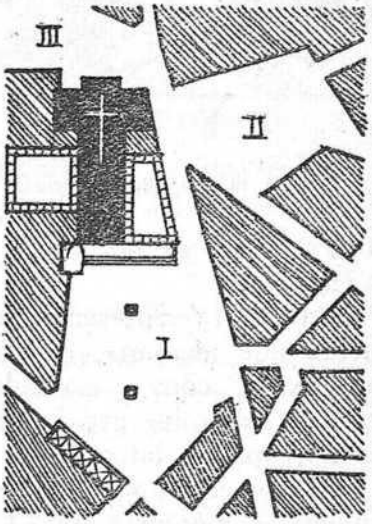
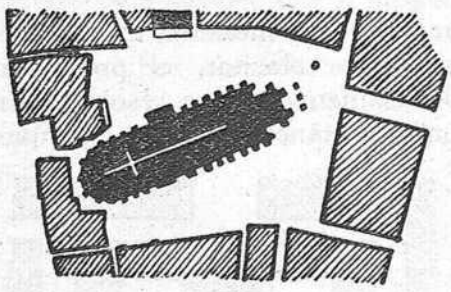

Fig. 14.—Sta. Marta Novella de Florència
I—Plaça Sta. Maria Novella
II—Plaça dell'Unità Italiana
III—Plaça della Stazione

Ara bé: en aquest cas, deu l'església estar completa i visiblement aïllada? No: l'església no es un *bibelot* per a exhibir al bell mig d'una plaça, realçat per un bassament i amb un complement de vegetació que li serveixi de marc, sinó que és més; en tot cas un joiell per estar sempre en discréta evidència, evidència que no s'ha de convertir més tost en ostentació vana. Malgrat això, no falten mals exemples moderns d'això. Vegem en canvi com en alguns casos s'ha dissimulat el mal efecte de l'aïllament.

Catedral de Friburg de Brisgòvia

Fig. 11—La catedral de Brunswik està retirada a un costat de la plaça i lligada per harmonía d'arquitectura amb la casa comunal, i per tant el seu aïllament deixa d'ésser visible.

Fig. 13—La catedral de Salzburg està lligada a les parets de les places per pòrtics i s'ha aconseguit amb això, encara que no en absolut, que l'aïllament no sigui complet.

Fig. 16—Duomo de Pisa; aquesta catedral no es deu considerar independent del Camposanto i menys encara del Baptisteri i del Campanile, ja que tot està unit per una extraordinària unitat d'estil; a més, com en el cas de Brunswik, queda aquí discretament arreconada amb relació a la via de circulació.

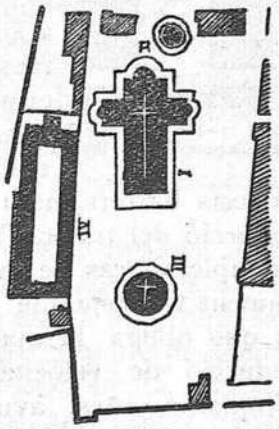

Fig 16.—Plaça del Duomo de Pisa
I—Duodomo
II—Campanile
III—Baptisteri
IV—Camposanto

Referent a aquest particular, és recomanable i propi que l'església formi amb els seus anexes de cases parroquials, escoles, etc..., una petita illa, concebuda arquitectònicament en conjunt i tenint en compte, l'altària, estil i altres circumstàncies de les cases veïnes.

Per acabar el que tracta de la relació entre la plaça i l'església, citem els models proposats pels urbanistes Wolff (fig. 17) i Sitte (fig. 18.)

EL CARRER AMB RELACIÓ A L'ESGLÉSIA

L'essència de l'urbanisme ha residit sempre, i resideix encara, en les vivendes i en els elements que les relacionen entre si, en

primer lloc els carrers; així doncs, prescindint de les ultramodernes teories que preconitzen la supressió de l'element "carrer" i no tenen aplicació possible al cas de la nostra ciutat a mig fer, (*) consideram aquí encara el carrer com un element urbanístic primordial i remarcam que el grau de bellesa d'una ciutat està en el dels seus carrers i places.

En el segle passat, quan es conceberen els moderns mitjans de locomoció que tenen per característica la velocitat, el problema urbanístic de la circulació, que té precisament la seva resolució en l'element de què parlam, prengué una importància tan absoluta que va ésser la causa que altres problemes, no menys interessants, com són els de la vivenda i el de l'estètica, fossin generalment descuidats. La tendència moderna, procura una canalització del tràfec, segons la seva velocitat, a dins certes artèries emplaçades convenientment, quedant el reste dels carrers destinats a habitació; la salubritat, en aquests darrers, no tan sols ens permet sinó que ens demana una reducció del tràfec, i més encara, de la velocitat. De manera que, per exemple, el cas de la fig. 23, de què més endavant parlarem, francament inacceptable si sols es té en compte la circulació del carrer, ja que obliga la mateixa a un canvi de direcció i per tant a una reducció de velocitat, que hauría estat considerat com absurd fa cinquanta anys, avui dia es pot acceptar bé, sempre que quedi emplaçat al marge de les artèries vials.

Fig. 17—Emplaçament d' església proposat per Wolff

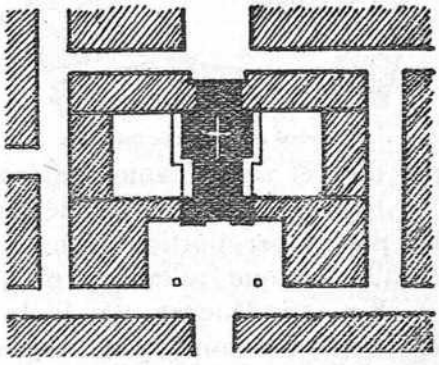

Fig. 18—Emplaçament d'església proposat per Sitte

Fetes aquestes consideracions que afecten al traçat o planta del carrer, falta dir que, quant a unitat arquitectònica que és aquest, requereix per al seu bon efecte estètic una adequada relació de totes les seves dimensions, tant les de la base com la de l'altura de les edificacions que el formen i a més li falta, per adquirir personalitat

(*) Le Corbusier i altres han creat en projecte alguns sistemes de ciutats integralment noves, admirables quant a valor tècnic i d'originalitat i que en el temps és induptable que tendran realització, almenys en part. Però a nosaltres avui ens interessa l'arquitectura del present i no la del futur.

i no ésser igual a tots els altres de la població, un element de caracterització.

Quant a les altures, tant de les cases com dels monuments, es tracta d'establir una certa unitat per a les primeres i fer que els segons sobresurtin convenientment (tenint sempre en compte els efectes perspectius) per a dibuixar una silueta bella (*).

Quant a l'element de caracterització, és evident que no n'hi ha cap de millor que una església; la seva silueta vertical, interromprà bellament l'horitzontal de les aceres i de les cornises i amb la seva essència monumental presidirà amb dignitat el carrer des de tots punts de vista.

L'ESGLESIA PUNT TERMINAL

Podríem posar infinits exemples de façanes d'esglésies tancant un carrer i on amb més abundància els recolliriem, és a la ciutat de París; si no hi ha dubte que París és una de les ciutats urbanísticament més belles del món i que les esglésies hi contribueixen en gran part, es deu a l'emplaçament terminal de les mateixes: St. Vicens de Paul que tanca el carrer d'Hauteville, La Trinitat, la Chaussée d'Antin, St. Agustí i el Panteó (abans Sta. Genoveva), que amb les seves cúpules tanquen i caracteritzen el Boulevard Malesherbes i la Rue Soufflot, el mateix temple de la Magdalena al final de la Rue Royal, on l'harmonia amb l'arquitectura dels voltants és admirable des del punt de vista de la plaça Concòrdia, i tants d'altres.

De vegades el carrer tancat per la façana d'una església, amb el doble fi de deixar-la veure íntegrament i d'engrandir les seves dimensions aparents per l'efecte visual de la perspectiva amortiguada, té les parets laterals divergents, com podem veure al monestir català de Santes Creus (fig. 19) i a la pujada a la nostra petita església rural de la Bonanova a un suburbi de Palma (fig. 20). Aquest recurs ve a ésser el mateix que havem trobat a les places de Sant Pere i de Pienza i en les places triangulars.

Pot la façana d'una església situada en una plaça servir al mateix temps de punt terminal a un carrer, i així ho trobam a la

(*) Respecte a aquest punt de les altures dels monuments, Maertens ha fet uns interessants estudis en els clàssics, dels quals ha deduït uns cànons dignes d'un tractadista del Renaixament: creim que els cànons millors els dóna la sensibilitat de l'artista i no el que han fet els antics, per bé que estigui; apart d'això, l'obra de Maertens és interessant per fer veure que en urbanisme, àdhuc més que en arquitectura, s'imposa un estudi profundíssim de les proporcions.

moderníssima ciutat italiana de Pontínia (fig. 21) a on el centre cívic de la ciutat es desentrotlla a l'entorn de dues places, una civil amb el Palau comunal, i un altra religiosa amb l'església, que a través de la mateixa tanca el carrer principal. Això mateix trobam en els exemples de les figures 3, 4, 13 i 18 i a la majoría dels *Parvis* de catedrals franceses, en els quals, segons ja hem dit, un carrer desemboca davant la porta principal.

En lloc de la façana, pot ésser simplement la cúpula o el campanar el que, situat en l'eix del carrer, ja directament, ja per damunt de les teulades de les cases, li serveixi de punt terminal. Es un recurs usat pertot arreu amb gran profusió.

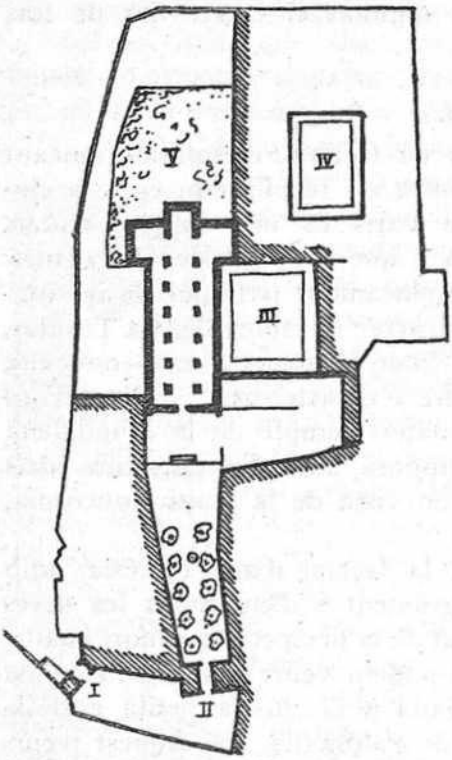

Fig. 19—Monestir de Santes Creus.
I—Porta del primer recinte,
II—Porta reial.
III i IV—Claustres.
V—Cementeri.

Modernament, el trobam admirablement aplicat a la moderna església de Sant Antoni de Basilea (fig. 22).

L'ESGLESIA A UN COSTAT DEL CARRER

Situada l'església a un costat del carrer, la visualitat és en principi difícil, i per això tots els recursos que en aquest cas s'empren tendeixen a augmentar-la.

Fig. 23—Sant Felip de Charleston; el pòrtic i el campanar, estan avançats en relació a l'alinea-

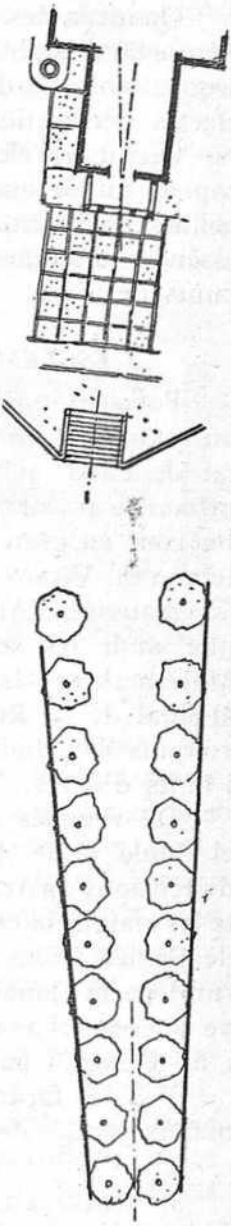

Fig. 20 — Emplaçament de l'ermita de Ntra. Sra. de la Bonanova a les afores de Palma.

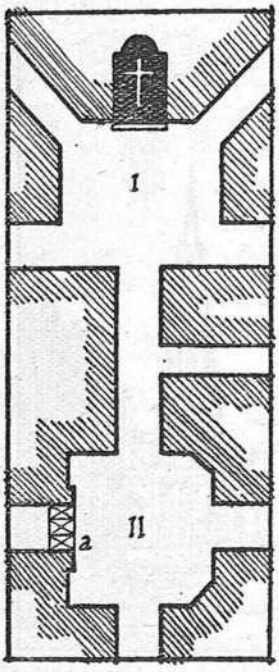

Fig. 21—Centre cívic de la nova ciutat italiana de Pontínia.

ció de les cases, obligant el carrer a una inflexió; com en els altres casos en què, com en aquest, la porta de l'església està directament en contacte amb el carrer, és de dfiicil solució el problema de la sortida de la gent que dóna lloc a una confluència de tràfec amb el del carrer; ja hem dit, però, que aquesta solució és pròpia solament de zones de poca circulació.

Fig. 24—Església de Sant Giovanni de Brèscia; estant la façana arrenglerada en el carrer, l'hi han oberta una plaça al davant que, si bé augmenta un poc la visualitat, no resol el tràfec confluent.

Fig. 25—Emplaçament proposat per l'urbanista Gurlitt, a l'angle de desviació d'un carrer, obrint una petita plaça-jardí a l'enfront; l'esència preeminent d'una església, és convenient per acentuar una curva així, i amb més motiu si en aquell punt del carrer, existeix un canvi de rasant.

L'església emplaçada a un costat del carrer té l'inevitable defecte de principi de la falta de recolliment, el qual té com a base un aïllament de les zones de tràfec, especialment rodat, que no existeix, com podem veure, en cap dels exemples anteriors. Això fà que aquest emplaçament no sigui recomanable.

CAS PARTICULAR DE L'ESGLÉSIA DINS UN PLA EN QUADRÍCULA

Un esperit pseudo-pràctic i una altíssima falta d'ingeni, ha desenrotllat gairebè en tots temps en dita forma els plans de les ciutats a construir de nova planta, des de l'antiguitat

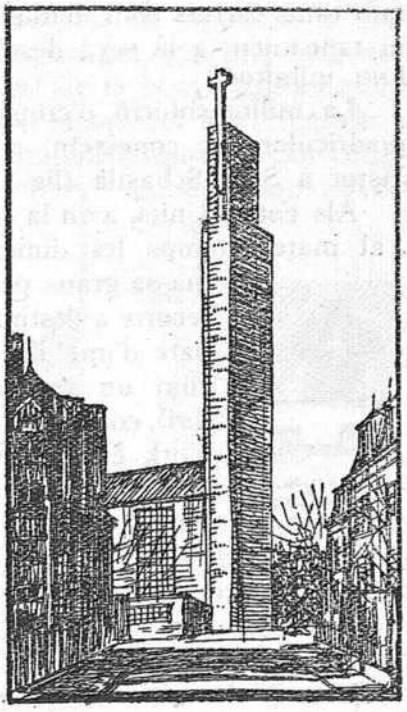

Fig. 22—St. Antoni de Basilea (1228)

fins a les noves poblacions americanes i la majoria dels eixamples de les poblacions d'Europa.

El sistema de la monotonia per excel·lència, no troba en el seu si, un punt singular on un edifici singular es pugui emplaçar.

Per això en una ciutat d'aquest estil és tan dificultós l'emplaçament adequat, no tant sols d'una església, sinó igualment de qualsevol altre edifici públic o monumental, sigui palau, sigui teatre. Així les belles esglésies de l'eixampla de Barcelona, arrenglerades a la línia, resten sense valor per falta de punts de vista; amb tants carrers com demanen un tancament a la seva desoladora infinitud!

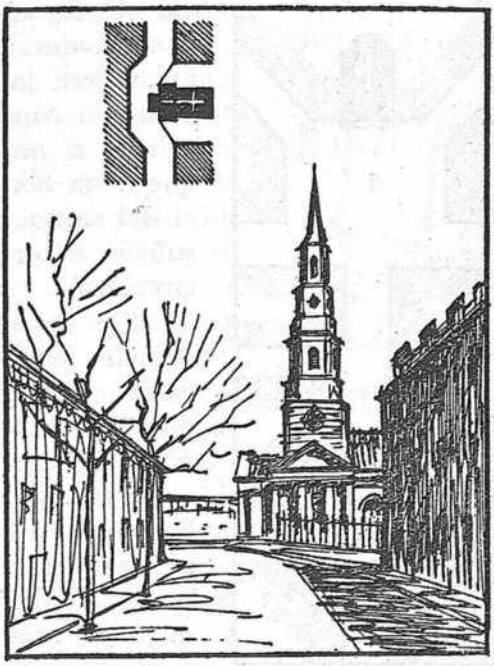

Fig. 23 — St. Felip de Charleston (1837)

La millor solució d'emplaçament d'una església a dins un pla quadricular que coneixem, creim que és el de la parròquia del Bon Pastor a Sant Sebastià (fig. 26)

Als Estats-Units, a on la continuïtat dels carrers és com a sagrada i al mateix temps les dimensions de les illetes i dels carrers són massa grans per aquesta solucció, es recorre a destinar a l'església, tota o part d'una illa convertida en jardí, com un *square* (antigament cementeri), com a la de Sant Pau de New-York el Broadway (fig. 27). Al mateix carrer, unes illes més avall, Trinity Churc, amb un emplaçament semblant, serveix de punt terminal al Wall-Strcet, sense valor urbanística per la desproporció colossal dels gratacels que li fan ombra.

Fig. 24—St. Giovanni de Brescia.

Fig. 25—Emplaçament proposat per Gurlitt.

ORDENACIÓ EN ALTURA

Una de les circumstàncies de les quals l'urbanisme pot treure més partit és el desnivell natural del terreny. Per altra part, poques

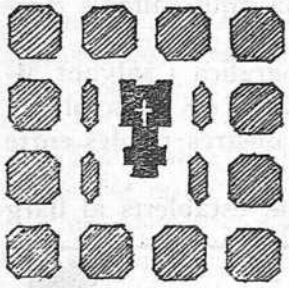

Fig. 26—Parròquia del Bon Pastor a Sant Sebastià.

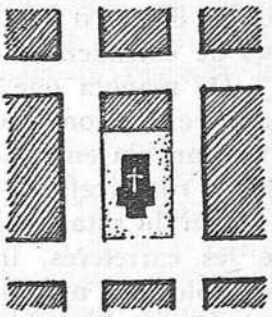

Fig. 27—Sant Pau de New-York (1756)

vegades es donarà el cas d'un carrer completament horizontal sinó que el perfil del mateix haurà de salvar generalment una diferència de nivells, ja de poca importància, com en la majoría de carrers, ja considerable com en les escalinates. En ambdós casos correspon sempre a l'edifici singular, a l'església en el cas nostre, el punt més elevat. En la fig. 20 de la pujada a la nostra església de la Bonanova, hem vist ja un bell exemple d'ordenació en altura.

Fig. 28—Perspectiva de l'església romana de Trinità di Monti des de baix de l'escala d'Espanya. Punt terminal de la Via Condotti. Es admirable l'harmonía arquitectònica del conjunt: església, escales, cases dels costats.

Fig. 29—Baixada de l'oratori del Calvari de Pollença a Mallorca; els xiprers, amb la seva solemnitat un poc fúnebre, marquen una vertical que contrasta amb l'horitzontal de la seva pròpia ombra i amb els escalons de la baixada. A més d'aquests dos exemples i entre els nombrosíssims que existeixen, citarem només el tan conegut de la catedral de Girona.

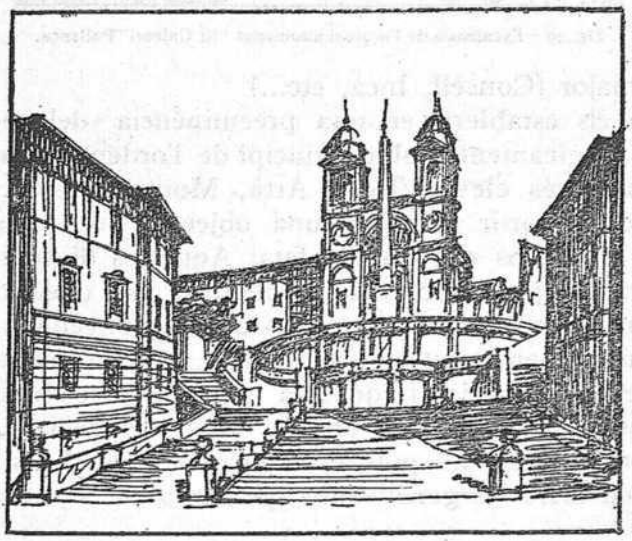

Fig. 28.—Scala di Spagna i església de Trinità di Monti a Roma.

EMPLAÇAMENT DE L'ESGLÉSIA EN ELS POBLES ANTICS DE MALLORCA.

A Mallorca no hi ha pobles marítims a causa de les incursions dels pirates moros, que fins a prímeríes del segle passat castigaren les nostres riberes, ni

pobles de riu o fluvials, per la raó que no hi ha aquí caudals d'aigua de consideració.

De manera que, seguint la classificació topogràfica i salvant algunes excepcions com la Pobla, fundada el s. XVI de nova planta sobre un pla en quadrícula, podem incloure els nostres pobles entre els de *ruta* i els de *turó*.

Són de ruta molts dels pobles del nostre pla, establerts al llarg de les carreteres, indubtablement més antigues que els pobles mateixos. (*) En ells, l'emplaçament de l'església segueix la llei constant de tenir el campanar segons l'eix de la carretera, a vegades des de molt lluny (Lluchmajor), amb la particularitat de formar aquesta darrera una curva al entrar al poble, perdent aquell de vista per a poder desembocar solemnialment al seu davant a l'escenari de la plaça major (Consell, Inca, etc...)

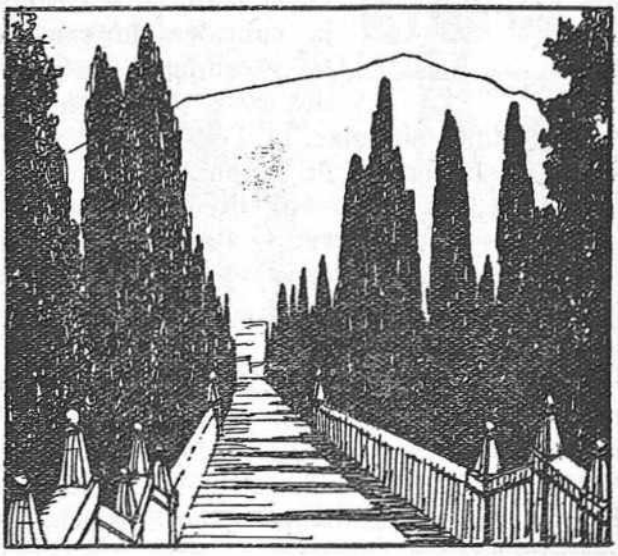

Fig. 29.—Escalinata de l'oratori anomenat "El Calvari" Pollença.

Pobles de turó són els establerts en una preeminència del terreny; en ells l'església, lògicament amb el principi de l'ordenació en altura, s'emplaça al punt més elevat (Deià, Artà, Montuiri, etc...)

Respecte a això, volem sortir al pas a una objecció que se'ns pot fer i que nosaltres mateixos ens havem feta: Aquestes disposicions antigues, de caràcter pintoresc, dels pobles rurals, obeïren realment a un criteri urbanístic conscient, a una idea preconcebuda, o són disposicions exclusivament casuals? Això darrer, mai; no seria lògic, ni explicaría l'extraordinària freqüència amb què trobam aquests exemples; el que hi ha és que, encara que no existís el criteri *a priori*, existía un sentit estètic, potser inconscient, vers el qual constantment s'orientaren totes les generacions que traçaren el poble

(*) A "Santa María del Camí" la mateixa denominació ho prova.

sense pla i emplaçaren l'església i el campanar allà on millor quedava. Aquest *sentit estètic inconscient,* és, no tan sols en urbanisme sinó també en arquitectura, l'ànima, l'essència mateixa de l'art popular.

Tot el que acabam de dir, està ordenat gairebé solament a la visibilitat en sí i a la conveniència de la mateixa. Hem començat per un estudi sumari de l'exterior de l'església, de la seva forma en conjunt que, prescindint de tota ordenació secundària, està composta de formes simples. Cada una d'aquestes formes simples, el pla de la façana, el cilindre de l'absis, el prisma del campanar, posats en evidència convenient, serà un tema que servirà per a marcar un contrast de línies, per a ponderar unes masses desequilibrades, per a donar caràcter a un carrer o a una plaça, etc... i això i res més que això és l'art de l'urbanisme.

GABRIEL ALOMAR,
Arquitecte

CRÒNICA

EL XIII CONGRÉS INTERNACIONAL DE P. E. N. CLUB.—Amb motiu d'aaquest Congrés visitaren la nostra illa 24 congressistes. Foren atesos per l'Associació i el Foment del Turisme. El 26 de maig recorregueren la ciutat sota la guia de l'arquitecte Sr. Guillem Forteza, que duia la representació del Sr. Pompeu Fabra, president del P. E. N. Club de Barcelona. El mateix día anaren a les coves de Manacor. El 27 a Valldemosa, Deià i Sòller. Al cap-vespre foren obsequiats per la Comisió de Cultura de l'Ajuntament de Ciutat amb un lunch en el castell de Bellver. Parlaren en aquest acte els Srs. Forteza, Sureda i Blanes, Hould, secretari general dels P. E. N. Club, i Crémieux. Contestà el president de la Comissió de Cultura Sr. Cortès. El dia 28 el passaren per Formentor, on foren obsequiats per "Fomentor S. A." amb un tè, que fou ofert pel president Sr. Villalonga. A Formentor el poeta anglès Sr. Seymur recità davant un petit grup un deliciós poema compost a Mallorca. Altres dels escriptors presents, que pertanyien a onze nacions diferents, es proposen treballar la impressió que pogueren recollir en la seva ràpida visita a la nostra illa. L'A. C. M. està satisfeta d'haver pogut organitzar aquesta excursió, que segurament haurà fet més coneguda la nostra illa en els cercles intellectuals de l'estranger. Vingué amb els congressistes el delegat del Congrés de Barcelona i conegut escriptor senyor Carner Ribalta.

HOMENATGE A N'EN COSTA I LLOBERA.—Mentre arriba l'hora de retre el gran homenatge que té projectat a honor de Costa i Llobera a la nostra ciutat, l'Associació ha acordat celebrar a la badia de Canyamel l'aparició de *La deixa del geni grec,* construint-hi un petit monument que recordi l'obra que Costa escrigué inspirat en aquella contrada del llevant de l'illa.

JOCS FLORALS.—També s'ha acordat celebrar els V Jocs florals a la nostra ciutat. El cartell es publicarà aviat.

EL CENTENARI DE RAMÓN LLULL.—L'acord de l'Associació d'editar el bell treball que Mn. Salvador Galmés llegí a l'estatge social, titolat: *Dinamisme de Ramon Llull,* és un fet. L'autor l'ha augmentat notablement, i forma un nutrit follet, magníficament editat en paper de fil, que rebran els socis en la diada del Beat Ramón.

ESTANISLAU PELLICER.—Per despedir el nostre consoci Sr. Estanislau Pellicer, que ha fixat darrerament el seu domicili a Barcelona, l'Associació l'obsequià amb un tè a la terraça de l'Hotel Victòria, dia 19 de juny. L'acte es vegé molt concorregut, asistint-hi, amb els Srs. Pellicer, nombrosos socis acompanyats de les seves senyores.

E L S L L I B R E S

ROIG I LLOP, TOMÀS.—*Ronda d'Històries.*—(Ilustracions de Joan Gil).—Barcelona, Llibreria Verdaguer, 1935.—146 pàgines, 12.º

El Consistori dels Jocs Florals de Barcelona d'enguany, ha concedit el *Premi Narcís Oller* al nostre amic i collaborador En Tomàs Roig i Llop, i, si llegiu el llibre que aquest autor ha publicat recentment, sota el títol *Ronda d'Històries*, quedareu convençuts que el galardó ha estat ben encertadament donat, i que l'homenatjat n'és en justícia mereixedor.

Ronda d'Històries és un recull d'onze novelletes curtes, i un "Calidoscopi" de pensaments i visions ràpides i exquisides, i, entre les novelletes n'hi ha algunes en forma dialogada. Una mostra d'aquest llibre fou publicada en el número de març d'enguany d'aquesta Revista, amb el títol d'*Elegia canina*, i els nostres lectors ja coneixen així el caràcter de l'obra. En Tomàs Roig i Llop no és cap autor novell en la literatura catalana; porta ja publicades set obres, amb aquesta, i el seu nom és avui un dels prestigis de la nostra prosa.

Sortida a llum per la festa del llibre, l'obra ha obtengut un clamorós èxit de venda i un judici crític altament afalagador, el que prova, més que cap altra cosa, com és considerat i afavorit pel públic el seu autor. En aquest nou llibre d'En Roig i Llop, d'acurada i exquisida presentació, s'hi acusa, com sempre i ressaltant, el gran estilista de forma impecable, que té preciosismes sorprenents, d'una meravellosa visió psicològica. Els seus paisatges descrits amb ploma de mestre i pinzellada d'artista, encativen l'ànima del lector, plens com són de llum i poesia. Els seus personatges són ésser reals, amb el cor al descobert, figures vivents que tresquen, plenes de moviment, per les planes de l'obra, teixint i desteixint les passions, els dolors, les amors i tots els sentimens humans.

Aquestes ràpides visions, que el nostre amic ens ofereix en el seu llibre, vides que glateixen en el terrer de la nostra pàtria, de tots conegudes, per tots observades en les contrades que ens són familiars, vénen a posar de relleu el talent novellístic de l'autor que els fa moure dins el marc que escau a cada una d'elles.

Fellicitant efusivament l'autor d'aquesta joia literària, masella de belleses, hem de suggerir-li, perquè ell la porti a terme, segurs de l'èxit més gran, ja que les seves condicions ben demostrades ens ho recomanen, la publicació de la novella catalana "in extenso".—E. S. R.

L E S A R T S

EXPOSICIONS

A les Galeries Costa, el pintor argentí M. Montesinos, avantatjosament conegut ja pel seu bon gust i la seva orientació moderna, exposa una collecció de vidres pintats amb representacions d'escenes camperoles, religioses, del ballet popular d'"Els Cossiês" i d'altres temes i motius apropiats per a ésser interpretats amb el caràcter decoratiu que informa l'exposició esmentada.

Com a continuació evolutiva de l'art popular, florit especialment amb la ceràmica, hi ha una riquesa de tonalitats en els seus acords acromàtics, en la majoria de conjunts brillants. El dibuix és correcte i expressiu al mateix temps, i aconseguit amb facilitat.—P. B.

CONCERTS

BARTOMEU CALATAYUD

El nostre excellent guitarrista ha donat un interessant recital al Palau de l'Almudaina, amb un programa dens i variat en el qual va ésser ajudat pel pianista Jaume Roig en la tercera part, composta d'obres per a guitarra i piano. El públic, apreciant una vegada més la vàlua dels concertistes no escatimà aplaudiments, ben merescuts, als quals ens plau unir els nostres, ben fervents.

ORFEÓ MALLORQUI

La més antiga entitat coral amb que compta Mallorca ha reprès aquest any l'antic costum de donar una sèrie de concerts quaresmals, en els quals, a més del cor de l'"Orfeó Mallorquí"—que sota la direcció del jove mestre Josep Picó està realitzant força progressos—, han actuat en el Saló Mallorca la jove pianista Assumpció Cortès, que va demostrar unes envejables condicions, el violinista Ignasi Piña, acompanyat per J. Roig i un conjunt "da camera" sota la direcció del darrer, que va causar-nos una impressió immillorable tant per la justesa d'execució com pel just equilibri sonor.

***

En el Saló Mallorca va celebrar aquesta entitat un concert en el que prengueren part, a més de l'esmentada agrupació coral, el violinista Fred. Cranz i la cantatriu Alice Weitzen.

El senyor Cranz executà hàbilment un maguífic Concert de Mozart i

en primera audició una Sonata en un temps del mestre Domenico Rossi en la qual l'autor demostra una fluïdesa generosa i una escriptura segura i ferma. Molt ben concebut el periode expositiu—que ens fa pensar sovint en Grieg—, en el desenvolupament, d'aspecte més germànic, es complica amb divagacions que fan desitjar el retorn o reexposició, resolta aquesta feliçment. El pianista Josep Picó va compartir merescudament els aplaudiments.

La senyora Weitzen va desgranar un bell recull de melodies de Schubert i de Grieg amb tant d'encert que es veié obligada a ampliar el programa per correspondre a les ovacions que l'auditori li tributà.

Finalitzà el concert amb una nova actuació de l'"Orfeó Mallorquí" que fou molt celebrada.

ALTRES CONCERTS

A les darreres sessions del "Trio Mallorca" ha collaborat l'eminent cantatriu Alice Weitzen. La seva veu extensa i ben timbrada, la flexibilitat d'interpretació i la profunda musicalitat i el seriós coneixement del seu art que li permet d'adaptar-se als estils més diversos, li han aconseguit aquest succés afalagador amb que el públic mallorquí li ha expressat la seva simpatia.

Qui signa aquesta crònica va dedicar un dels seus recitals a l'obra de Frederic Mompou, procurant, en els comentaris que precedien l'execució "aclarar" i posar bé de manifest l'encís d'aquesta música. El públic va seguir amb gran interés la disertació-concert.

Pels díes 14, 15 i 16 de juny s'anuncien els Festivals Chopin d'aquest any, amb la collaboració del famós pianista Alexandre Uninsky, guanyador del concurs Chopin a Varsòvia, la cantatriu Carmen Andújar, el conferenciant Eduard López Chavarri i la Capella Clàssica de Mallorca, i tendran lloc al Teatre Principal, al Palau de l'Almudaina i a la Cartoixa de Valldemossa.—J. M. P.

FESTIVALS CHOPIN

Amb gran solemnitat s'han celebrat enguany els Festivals Chopin. L'eminent pianista rus Alexandre Uninsky, la cantatriu espanyola Carmen Andújar i el notabilíssim compositor i musicòleg Eduard L. Chavarri han retut, a més de la nostra primera entitat coral, la "Capella Clàssica" de Mallorca, homenatge al més sensible de tots els compositors romàntics.

Alexandre Uninsky ja ens era conegut i no ha fet més que confirmar el concepte ben favorable que ja es tenia d'ell. Tant en el concert de gala que tengué lloc en el Teatre Principal com a Valldemosa, es posà bé de manifest la seva tècnica formidable, el seu bon gust i l'esquisidesa de les interpretacions sinceres i fidels. A remarcar la gran Sonata de Liszt, obra potser la mès imponent de tot el repertori pianístic, que Uninsky executà amb gran entusiasme, i les versions de Chopin, tal vegada menys poètiques que les que sentirem l'any passat a Cortot, però ben reeixides i respectuoses fins al punt de justificar el premi que va obtenir en el Concurs Chopin de Varsòvia.

La liedcrista Carme Andújar, que va actuar al Palau de l'Almudaina i a Valldemossa, va causar-nos una impressió excellent tant per la seva veu càlida com pel seu temperament meridional, sobresortint en la interpretació de la música espanyola, que coneix i domina d'una manera perfecta. Quant a Eduard L. Chavarri no l'haurem de descobrir, puix que és bé coneguda de tothom sa personalitat artística. La conferència donada al Palau

de l'Almudaina demostrà bé la facilitat de paraula i uns coneixements amples de la matèria desenrrotllada—música popular espanyola—; va evocar unes temporades passades ja fa molts anys a Mallorca en companyia de Russiñol, Gabriel Alomar, Estelrich i altres de la mateixa generació.

Sols ens manca dedicar uns elogis a la "Capella Clàssica de Mallorca", que sota la direcció de Mn. Tomàs va realitzar a Valldemossa una tasca digna de tota lloança, La música dels clàssics polonesos en exemplar germanor amb unes eloqüents adaptacions de Manuel de Falla (obres de Chopin i de Vecchi) ressonà magníficament, omplint les bòvedes del corredor de la Cartoixa d'harmonies sublims. La "Capella", sempre encertada, va tenir aquell capvespre una de les seves actuacions més perfectes i de més grat record.

Les autoritats que presidiren els Festivals foren obsequiades pels senyors Ferrà-Boutroux amb delicat lunch.

Cinc anys de Festivals Chopin en els temps actuals de crisi suposen un esforç de part dels organitzadors, més dignes d'ésser ajudats i encoratjats de tots. La tasca que vol dur a terme el Comité pro Chopin és molt costosa i solament podrà reeixir si troba en el públic una correspondència que fins ara únicament la colònia estrangera ha aportat. D'esperar és, doncs, que els propers festivals es vegin més corresposts de part dels "nostres".

LEOPOLD CARDONA

Aquest jove pianista menorquí pensionat de la nostra Diputació va ofrenar al públic un recital en el Palau de l'Almudaina.

Es innegable que poseeix unes dots magnífiques per a la música i que té una innata facilitat de mecanisme. No basta, però, això. Són necessaris una visió més ampla del panorama musical, un estudi més reflexiu de la interpretació i, abans de tot, no cedir a la temptació irresistible de la impetuositat i llançar-se a velocitats vertiginoses que a res condueixen sinó a conseguir èxits fàcils de públic que s'engresca davant una falsa virtuositat. Tot el que li manca li arribarà al jove Cardona, ja que, repetim, les condicions són excellents.

SOFIA MASSALSKA

Aquesta notabilíssima cantatriu polonesa ha donat, ja molt avançada la temporada, un recital al Palau de l'Almudaina, amb la collaboració del "Trio Mallorca" i del violinista americà Albert Leimer.

A una veu clara, pastosa i d'un so vellutat deliciós uneix Mme. Massalska una depuradíssima escola de cant i una intelligent sensibilitat que fa el seu treball molt agradable a l'oient. Va cantar tres àries de Mozart, una cantata antiga d'autor polonès, algunes cançons de Chopin esplèndidament interpretades, tres lieders moderns francesos i algunes altres obres espanyoles. El públic l'aplaudí fervorosament i hagué d'ampliar el programa amb dues obres de bis.

En el próxim número donarem compte del recital de piano del Dr. M. Valentí Mestre en el Teatre Principal.—J. M. P.

TEATRE

UN ARRECER DEL CAMÍ

Comèdia en dos actes, original de Gabriel Fuster.

Es aquesta una comèdia que ve a demostrar com el nostre teatre va prenent de dia en dia un apreciable to de normalitat. No volem dir que sia una cosa plenament assolida, però s'hi acosta.

L'ambient en el primer acte (una companyia d'aficionats que està assatjant una comèdia) està molt ben dibuixat.

En el segon acte, més ple, apunta (apunta només) el conflicte dramàtic, que es resol fàcilment. Els personatges, enginyosos a estones, es saben moure amb gran naturalitat. En fi, creim que el novell autor és una bella esperança per al nostre teatre. La Companyia bastant bé i amb una gran bona voluntat.

TENDA DE CALÇAT O NA PAQUITA JA TÉ NOVIO

Sainet en un acte de "Calabruix".

El director de "La Almudaina" senyor Jeroni Amengual ha estrenat aquest sainet amagant la seva personalitat darrera el pseudònim de "Calabruix". Aprofita el marc d'una tenda de calçat per fer desfilar per l'escena una sèrie de tipus populars, més o menys ben vists i retratats, qualcun molt d'avui. El públic, que entra molt fàcilment en aquesta classe d'obres, va aplaudir llargament.

N'ARMANDO EL BARBER O EL DARRER ROMÀNTIC

Sainet en un acte, de Gabriel Cortès.

En Cortès (no li coneixíem aquest caire) ha fet una peça sense cap trascendència, tan sols per entretenir el públic una estona i fer-lo riure, sense mostrar-se molt escrupulós en els mitjans artístics emprats. Els tipus grotescs, pintats amb *brocha gorda*, varen entretenir la gent, que és el que se desitjava. I res més.—A. I. A.

RECULLS DE FORA

Tasca de les Corts han estat els projectes de Llei de Imprenta, del blat, de l'atur obrer, i darrerament la discussió i aprovació dels pressuposts que es confia tenir enllestits per a dia 1 de juliol.

* * *

El dia 7 fou autoritzat el Govern per la Cambra per a prorrogar per tres altres mesos l'estat d'alarma. Fou igualment prorrogat per un trimestre el termini de revisió dels serveis traspassats a Catalunya.

* * *

El 28 de maig, com s'havia assenyalat, començà el tribunal de Garanties Constitucionals a Madrid la vista de la causa contra l'ex-Govern de la Generalitat de Catalunya pels fets revolucionaris del 6 d'octubre. Els processats foren defensats pels Srs. Jimenez de Asúa, Barcia i Osorio i Gallardo. Dia 5 de juny fou dictada la sentència, aprovada per 14 vots contra 7, que condemna als ex-consellers Srs. Companys, Lluí, Mestres, Gassol, Comorera, Esteve i Barrera, d'acord amb la petició del fiscal, a 30 anys de presó, per a complir la qual foren traslladats dia 23 els condemnats als penals de Puerto de Santa Maria i Cartagena.

* * *

En Consell de Ministres de dia 13 juny fou examinada i discutida la ponència Dualde sobre el projecte de reforma constitucional que, després d'aprovat pel Cap de l'Estat, fou deposat a les Corts.

* * *

A Barcelona tengué lloc a la tarda del 12 de juny una magna assemblea d'Entitats Econòmiques a la Generalitat per demanar al Govern de Madrid el retorn a aquesta del servei de recaptació de contribucions, incautat amb motiu dels successos d'octubre.

* * *

El 22 de maig la comissió d'Obres Públiques de les Corts deixà dictaminat el projecte de creació d'una Junta Administradora de carreteres a les nostres illes, amb autonomia i amb dependència directa del Ministeri d'Obres Públiques.

* * *

Després de les laborioses gestions dels mitjancers reunits a Buenos Aires s'arribà a conseguir de Bolívia i el Paraguay la signatura d'un protocol que posava terme, provisionalment, al llarg conflicte bèl·lic del Chaco, i establia els procediments de l'arbitratge per arreglar, definitivament, el litigi fronterer. Les hostilitats cessaren el 14 de juny.

* * *

Acabada la guerra del Chaco, dos nous vespers de possibles conflictes armats resten oberts aquest estiu amb l'actitud del Japó respecte de Xina, a l'orient, i amb les diferències Italo-Abissínies, a l'Àfrica, on s'han anat acumulant.

* * *

Tal com feia temps s'anunciava, a Anglaterra, el 7 de juny presentà Mac Donald la dimissió del càrrec de *prennèr* que ocupava des de 1929. La tarda del mateix dia encarregà el Rei Jordi V al Sr. Stanley Baldwin la constitució del nou Gabinet, en el qual ocupa là cartera Negocis Estrangers Samuel Hoare, i és Ministre sense cartera Sire A. Eden, encarregat dels afers de la S. de N.

* * *

També a França hi ha hagut importants canvis polítics. El 30 de maig, derrotat el Gabinet Flandin amb motiu dels poders excepcionals demanats per resoldre la qüestió econòmica, presentà la dimissió. Fou encarregat el Sr. F. Bouisson, que formà Govern i en presentar-se a la Cambra amb la demanda de poders extraordinaris fou igualment derrotat i hagué de dimitir. Fou aleshores cridat el Sr. Laval, que hagué de declinar l'encàrrec; el Sr. Pietri, que fracassà també, i finalment, encarregat de nou, el Sr. Laval, dia 7 presentà la llista del nou Govern, que assolí la confiança del parlament per 324 vots contra 160.

* * *

En les eleccions legislatives de Grècia el 9 de juny, els candidats governamentals obtengueren 287 llocs dels 300, contra 13 obtenguts pels monàrquics.

* * *

El 18 de maig es féu públic el resultat de les converses navals anglogermàniques, amb l'acord que atorga al Reich el 35 per cent del tomatge total de l'Imperi Britànic. L'acord fou mal rebut per França i Itàlia, i anà seguit d'unes visites de Eden a Paris i a Roma.

* * *

El premis "Damià Campeny" i "Isidre Nonell", creats per la Generalitat de Catalunya en 1934, han estat atorgats enguany a Enric Casanovas, per la seva escultura *Noia nua,* i a Eliseu Meifren, per la seva pintura *Martigues,* respectivament.

* * *

Com un esdeveniment artístic ha d'ésser senyalat el gran concert de l'Orfeó Català el passat mes de maig, organitzat en commemoració del 250è aniversari de J. S. Bach, i en el qual fou executada la cantata N.º 1: *Vina, dolça hora de la mort,* i la Cran Missa en si menor.

* * *

Alguns llibres nous:

Prudenci i Aurora Bertrana, *L'illa perduda* (novella).—Ramon Casellas, *Les multituds* (Quaderns literaris, 56 i 57).—A. Invers i Pi, *Exercicis d'Ortografia catalana.*—Fr. S. J. Piat, *L'ànima d'un militant.*—Mn. J. Casanelles: *Mirall de dones, Marta la dona forta.*—Dr. Joan B. Manyà, *El pensament i la imatge.*—J. Martí Farreres, *Les flors absurdes* (poesies).—D. Carrové i Viola, *El pont de Balaguer* (Monografia històrica).

N O T I C I A R I

L'INSTITUT-ESCOLA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA A MALLORCA

El grup "Puigmal" d'aquest Institut, dirigit pels professors Srta. Angela Ferrer (Història Natural), i Srs. Ramon Aramon (Llengües Catalana i Alemanya) i Lluis Soler (Geologia), visitaren la nostra illa en viatge d'estudi.

Els quinze alumnes amb els dits professors romangueren a Mallorca del 31 de maig al 5 Juny, en què embarcaren cap a Eivissa i València, de retorn a Barcelona. Visitaren la ciutat; a la "Societat Arqueològica Lul·liana", Mn. Salvador Galmés els explicà una lliçó sobre el tema "Ramon Lull i Mallorca", i a l'Oficina de l'Obra del Diccionari Mn. Alcover, En Francesc de B. Moll, els explicà també l'orígen i formació d'aquesta obra i el pla i sistema de la seva elaboració. El Sr. Aramon completà aquestes explicacions, remarcant la importància extraordinària del Diccionari com a obra de consulta sobre tots els problemes lexicals del català.

Visitaren Valldemosa, Banyalbufar, Miramar, Deià i Sóller. A la terrassa de l'hotel "Costa Brava" del Port de Sóller, En Francesc de B. Moll, va explicar les "Característiques del llenguatge català de Mallorca".

El dia 2, acompanyats del geòleg mallorquí En Guillem Colom Casasnoves, pujaren al puig de l'Ofre. El dia 3, des de Sóller, anaren a Pollensa, Formentor i Alcúdia. A Formentor, el poeta Guillem Colom dissertà sobre "L'aportació mallorquina a la literatura catalana moderna".

El dia 4, visitaren les coves d'Artà i de Manacor. I el dia 5, el castell de Bellver, la fàbrica de les vidrieries Gordiola i altres indrets de la ciutat, A Bellver, N'Elvir Sans els explicà l'història del castell, i seguidament desenrotllà la lliçó "La Història de Mallorca en les seves relacions amb Catalunya".

FRONTÓ BALEAR

S'ha inaugurat, amb assistència de les Autoritats, aquest esplèndid local de deports, installat a l'Avinguda de Mallorca. L'edifici, de formes modernes, és una adquisició per la ciutat, que compta avui amb una de les millors construccions del gènere.

HOSTE

Es a Mallorca de bell nou el profesor Dr. A. Heller, de la Universitat Nacional de Buenos Aires i Director de la Revista de Ciències Comercials i Econòmiques del Plata.

ESTACIÓ AGRO-PECUÀRIA

A la ciutat d'Inca i sota la presidència del batle i del president de la Cambra Agrícola es celebrà una reunió per tal de tractar de la conveniència de crear una estació agro-pecuària. Hi assistiren representacions d'una rentena de Municipis. S'acordà nomenar una Comissió, integrada pels batles

de Palma, Inca i Manacor per estudiar l'afer i després sotmetre a l'aprovació dels Municipis el projecte.

GRUP ESCOLAR JAUME I

L'Ajuntament ha fet la subhasta per a la construcció del grup escolar Jaume I, havent-se adjudicada per la quantitat de 553.900 ptes.

OBRES PÚBLIQUES

La comissió corresponent de les Corts ha informat favorablement la proposta feta pels diputats de Balears referent a la creació a la nostra ciutat d'una Junta Administrativa de Carreteres amb règim autonòmic.

LA FESTA DE L'INFANT

El Rotary Club de Mallorca ha celebrat la diada de l'infant. El primer acte consistí en una sessió cinematogràfica al cine Born. L'altre en una excursió a les Coves del Drach d'una seixentena d'infants, triats per la Inspecció Provincial de Primera Ensenyança. A cada petit excursionista li fou dat un carnet de notes, on havia d'escriure les impressions de l'excursió, oferint-se un premi al qui realitzàs aquest treball amb més encert.

UN REFERENDUM

Al poble de Porreres s'ha celebrat un referendum per tal que l'Ajuntament pugui fer un emprèstit per a la construcció d'un grup escolar. Els resultats foren favorables.

ORFEÓ MALLORQUÍ

Amb motiu de complir aquesta entitat coral el 36e aniversari de la fundació, organitzà en obsequi dels seus amics i protectors un concert, en el que prengueren part el violinista Sr. Fred. Cranz i la liederista Alice Weizen.

PREMSA NOVA

Ha aparegut el primer número de "*Mosaico*", de vuit planes, escrit en espanyol. La seva finalitat és seguir la tradició, però d'aquells "inmortals" setmanaris que trametien als lectors onades d'optimisme i sana alegría. Pretén defugir la ruta empresa per tanta literatura estupefaent que ret culte "a la llamada fiesta nacional y a tantas y tantas cosas inútiles". Esperant que de les reserves d'optimisme i sana alegria en farà ús per al segon número li desitjam llarga vida.

Ha començat a publicar-se igualment un nou setmanari castellà: *Acción*, portantveu de les Joventuts d'Acció Popular de Mallorca.

FESTIVALS CHOPIN

El Comité Pro-Chopin ha celebrat el cinqué festival a honor de Chopin. Un public numerós i selecte s'aplegà al Teatre Principal per admirar una volta més el gran pianista Alexandre Uninsky. Interpretà la Tocata en do menor de Bach i la sonata en si menor de Listz i la Balada en sol menor de Chopin entre altres composicions.

Al Palau de l'Almudaina el compositor i musicògraf valencià Eduard L. Chavarri donà una conferència sobre l'ànima popular i la cançó, ilustrada per la seva esposa, l'exquisida cantatriu Carme Andújar.

El notable pianista menorquí Leopold Cardona donà un recital integrat per Bach, Beethoven, Chopin, Albeniz, Wagner.

La tercera etapa es desplegà a la Cartoixa de Valldemosa on la "Ca-

pella Clàsica" sota la intel·ligent batuta del Mestre Thomàs, ànima d'aquests festivals, cantà composicions de Gorczyscki, Falla i Vecchi-de Falla; Carme Andujar i Eduard Chavarri interpretaren quatre cançons de Chopin i Uninsky interpretà en el piano vàries composicions de Chopin.

Com els altres anys, aquests festivals han esdevengut un èxit i foren molt felicitats llurs organitzadors.

DE LA GAZETA

A la "Gazeta de Madrid" s'han publicat algunes disposicions referents a les Balears.

Una d'elles encomana a l'Ajuntament d'Eivissa l'organització d'una colònia escolar, subvencionada amb set mil pessetes.

Una altra aprova la construcció d'una carretera que ha d'enllaçar el port de Mahó amb la Mola.

Una altra autoritza la continuació de les obres del port de Sóller, segons el projecte reformat.

RESTES HUMANS

Mentre uns obrers obrien uns solcs per als fonaments de la futura casa de la societat de "Previsió d'Accidents del Treball", davant la "Casa d'Assistència Social" foren trobades unes tombes de pedra viva, tapades amb mitjans de marès, a uns dos metres de profunditat. No fou trobada ceràmica, monedes ni cap deixalla que sia indici de llur cronologia. Es creu que pertanyen a l'època medieval o potser a la necròpolis del Camp Roig, que temps enrera existia su-ran.

BIBLIOTECA PÚBLICA

L'Ajuntament de Sancelles ha installat i inaugurat a una dependència del "Grup Escolar" una biblioteca pública, amb un fons inicial de mil volums. Hi abundeja la literatura recreativa, científica, de vulgarització i tecnologia. Tant de bo que no hi manqui una nodrida representació dels escriptors en la llengua nostra!

CORREU DE LA REVISTA

■ *Per excés d'original, ens veiem obligats a retirar de la secció "Els Llibres" del present número la recensió d'obres dels Srs. R. Aramon i Serra, C. Pi i Sunyer, Mn. Ll. Riber, Mn. C. Cardó, E. Lavedan, J. Vandellós, J. Janés, i d'altres, que aniran en el pròxim.*

■ LA NOSTRA TERRA *no sortirà els mesos de juliol i agost. Aquesta interrupció estival no significarà, però, disminució en el n.º total de pàgines del volum de 1935, perquè les corresponents a aquells dos mesos seràn rescabalades a partir del n.º de setembre.*

LA NOSTRA TERRA

DIRECTOR: *ANTONI SALVÀ I RIPOLL*

ADMINISTRADOR: *JOAN I. VALENTI I MARROIG*

Redacció i Administració: *Escursach*, 8, 1er.—Ciutat de Mallorca

Preus de subscripció: Any, 12 ptes.—Trimestre, 3 ptes.—Número solt, 1'25 ptes.

ESTAMPA D'EN FRANCESC SOLER.—SANT FRANCESC, 2 I 4.—PALMA DE MALLORCA